

Agrovoc descriptors: rural areas, urban areas, rural development, social structure, stratification, regional planning, farmers, surveys, farm size, nature conservation, value systems, land evaluation, models

Agris category code: E14, E11, P01

COBISS koda 1.01

Možnosti za usklajevanje razvoja kmetijstva z drugimi družbenimi interesi na slovenskem podeželju, primer občine Komenda

Mojca GOLOBIČ¹, Ivan MARUŠIČ², Matija KOVAČIČ³

IZVLEČEK

Gospodarski pomen kmetijstva se zlasti v podeželskih območjih v bližini večjih mest zmanjšuje. Hkrati pa interesi kmetijstva do rabe zemljišč zadevajo ob druge gospodarske in negospodarske, predvsem varstvene interese, ki postajajo s pomestnjenjem življenja na podeželju vse bolj izraziti in pestri. Predstavljen je postopek, ki omogoča usklajevanje med različnimi interesi, ter opisan njegov potek in rezultati ob pripravi prostorskega plana občine Komenda. Z javnomnenjsko anketo so bile v občini Komenda prepoznane tri interesne skupine. Metoda spoznavnih zemljevidov, uporabljena v anketi, je omogočila tudi prostorsko predstavitev identificiranih interesov za varstvo okolja in narave. Posebna anketa je bila izvedena tudi med kmeti v občini Komenda. Odgovori na vprašanja, ki so zadevala prihodnost kmetij, so razkrili, da obstaja zelo poudarjen interes za večanje kmetij. Odgovori na anketo so bili skupaj s prostorskimi zahtevami za posamezni tip pridelave osnova za izdelavo modelov ustreznosti prostora za kmetijske dejavnosti. Ti modeli so se izkazali za učinkovito orodje pri postopkih usklajevanja, ki vodijo k najboljšemu možnemu kompromisu med interesi.

Ključne besede: razvoj podeželja, spoznavni zemljevid, družbeno razslojevanje, model vrednotenja zemljišč

ABSTRACT

THE RECONCILIATION OF RURAL DEVELOPMENT WITH OTHER SOCIETAL INTERESTS WITHIN THE SLOVENIAN RURAL AREAS, A CASE OF KOMENDA MUNICIPALITY

The decline of economic significance of agriculture is especially evident in the areas close to urban centres. At the same time, agricultural land-use interests collide with other, increasingly expanding and diverse interests originating in urbanisation of life styles in these areas. This paper presents an approach for reconciliation of conflicting interests, describes its implementation in a case study of land-use planning process for a typical Slovenian local

¹ Urbanistični inštitut R Slovenije, Trnovski pristan 2, 1127 Ljubljana, dr., docentka

² Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana, dr., izredni profesor

³ Oddelek za agronomijo, Biotehniška fakulteta, Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana, dr., izredni profesor v pokoju

community. Public interview was used to identify three different interest groups in Komenda. Methodology of cognitive maps allowed the identified interests for environment and nature protection to be located in space. Another interview was conducted among Komenda farmers providing information on their plans for future, which was used to develop corresponding models for diversified types of agriculture production. Again, these models were transformed in suitability maps considering spatial criteria, determined by respective technologies. Such models are relevant representation of spatial potentials and restrictions as well as society's diversified interests and can be a promising starting point for a process of resolving conflicts and reaching the best possible consensus on future of agriculture.

Key words: rural development, cognitive map, social stratification, land evaluation model

1 UVOD

Načrtovanje namenske rabe prostora v kmetijstvu v Sloveniji sega nazaj v leto 1973, ko je Zakon o kmetijskih zemljiščih (1973) vpeljal kategorizacijo kmetijskih zemljišč in njihovo uvrščanje v območja. V tridesetih letih, ki so potekla od takrat in ob številnih dopolnitvah in na novo napisanih zakonih o kmetijskih zemljiščih (1986, 1996), ostaja v Sloveniji načrtovanje rabe tal v kmetijstvu pretežno usmerjeno v varstvo zemljišč. Poudarek na fizičnem delu kmetijstva kot prostorskega sistema je najbrž tudi posledica položaja, ki ga je kmetijstvu in kmetijskim zemljiščem prisodil Zakon o urejanju prostora (1984). Zakon je zaukazal prioriteto varstva naravnih virov pred drugimi interesi do rabe prostora. Izdelovalcem prostorskih planov je namreč naložil obvezo, da varstvene opredelitve iz sektorskih dokumentov, predvsem kmetijskih privzemajo v plane neposredno. Kmetijski sektor tako določa zemljišča, ki so namenjena izključno kmetijski rabi, ne da bi pred tem kakorkoli tehtali druge interese v zvezi s temi zemljišči.

Tako predpostavljane posameznih sektorskih interesov pred drugimi interesi za rabo prostora potencialno vodi v konflikte. O njih sicer v Sloveniji nimamo celovitih empiričnih podatkov, vendar v prostorsko načrtovalnih krogih vlada prepričanje, da so ti konflikti zelo poudarjeni. Vzrok zanje naj bi bilo predvsem odločanje o rabi prostora, ki upošteva samo interese enega sektorja in ne izhaja iz tehtanja vseh interesov v konkretnih prostorskih razmerah (Anketa Ministrstva za okolje in prostor, 1997). Postopek soočanja interesov in postavljanja prioritet, ki bi moral biti osrednji del prostorskega načrtovanja, pa se pogosto sploh ne izvaja.

Jakoš in Gosar (Kovačič, 1997) ugotavljata, da je za Slovenijo značilna velika prepletenost urbanega in ruralnega. Od vseh gospodinjstev s kmečkim gospodarstvom, ugotavlja Gosar na podlagi popisa prebivalstva leta 1991, je v Sloveniji samo 7,4 % čistih kmetij, 43,9 % mešanih, kjer je vsaj en član družine čisti kmet, in 48,3 nekmečkih (Kovačič, 1997). Sodobni procesi prinašajo na podeželje vse več novih, nekmetijskih dejavnosti. V takih razmerah kmetijstva ni več mogoče obravnavati ločeno od drugih družbenih sektorjev in mimo njih. V prostorskem načrtovanju to pomeni, da je treba kmetijstvo obravnavati kot prostorski sistem, ki je povezan z drugimi prostorskimi sistemi, kot so poselitev, infrastruktura, promet, rekreacija ipd., ne samo v pogledu konkurenčnih interesov za rabo zemljišč, temveč tudi v pogledu drugih vidikov družbene členjenosti, to je gospodarskih, poklicnih, zaposlitvenih, ne nazadnje tudi vrednostnih stališč lokalnih skupnosti. Primer takega

pristopa – načrt prostorskega razvoja kmetijstva v občini Komenda – je predstavljen v nadaljevanju.

2 STANJE IN RAZVOJNE PERSPEKTIVE KOMENDE

Občina Komenda je po svoji velikosti in z nekaj več kot 4000 prebivalci ter s svojimi razvojnimi problemi dokaj značilna slovenska občina. Demografski razvoj in razvoj zaposlenosti potrjuje zgoraj prikazane razmere na slovenskem podeželju (Preglednica 1).

Preglednica 1: Spreminjanje demografske in zaposlitvene strukture prebivalcev občine Komenda med leti 1971-1991 (Vir: Barbara Čenič-Mali, Urbanistični inštitut R Slovenije)

Table 1: Structure of the population according to employment within 1971-1991 (Source: personal communication Barbara Čenič-Mali)

leto Year	št. prebivalce v Population	št. zaposlenih Employed total	zaposleni primarni sektor Employed – agriculture		zaposleni sekund. sektor Employed craft and industry		zaposleni terciarni sektor Employed social services		delovni emigranti Employed outside the municipality	
				%		%		%		%
1991	4032	1812	176	9,71	998	55,08	638	35,21	1081	70,48
1981	3562	1573	154	9,79	638	64,97	397	25,24	912	67,22
1971	3032	1408	360	25,57	638	45,31	410	29,12	842	86,71

Ob večanju števila prebivalcev se je v zadnjih 20-tih letih občutno zmanjšalo število zaposlenih v primarnem sektorju, kamor sodi tudi kmetijstvo, na račun zaposlitev v sekundarnem sektorju. Najnovejši trend je večanje zaposlenosti v storitvenih dejavnostih. Procesi urbanizacije se mešajo z bolj tradicionalnimi življenjskimi vzorci, ki so v pretežni meri vezani na kmetijstvo in obrt. Kmetijstvo je še vedno pomembna dejavnost, čeprav je čistih kmetij malo. Veliko prebivalcev se namreč še vedno vsaj dopolnilno ukvarja s kmetijstvom. Prihodnost kmetijstva v občini je tesno povezana s strateško opredelitvijo bodočega razvoja občine in prednostnimi razvojnimi cilji. Med številnimi možnimi različicami navajamo le nekatere:

- pospešeno razvijanje kmetijske dejavnosti, za katero ima Komenda sorazmerno dobre naravne potenciale,
- preoblikovanje v spalno predmestje – »satelit« mesta Ljubljane,
- oblikovanje podobe vrtnega mesta v zelenem zaledju z visokim standardom storitev in bivalnih kakovosti,
- izkoriščanje relativno pomembne prometne lege za razvoj poslovnih in trgovskih dejavnosti večjega merila, ki bi se napajale iz širšega zaledja.

Navedene alternativne različice so v veliki meri izključujoče, razen prve pa vse predpostavljajo bolj ali manj občutno zmanjševanje obsega kmetijske dejavnosti. Strategija nadaljnjega razvoja Komende je lahko tudi manj premočrna in lahko vključuje posamezne elemente iz različnih scenarijev. Katere, v kolikšni meri in na kakšen način pa je seveda predmet strateškega načrtovanja, ki pa mora temeljiti tako

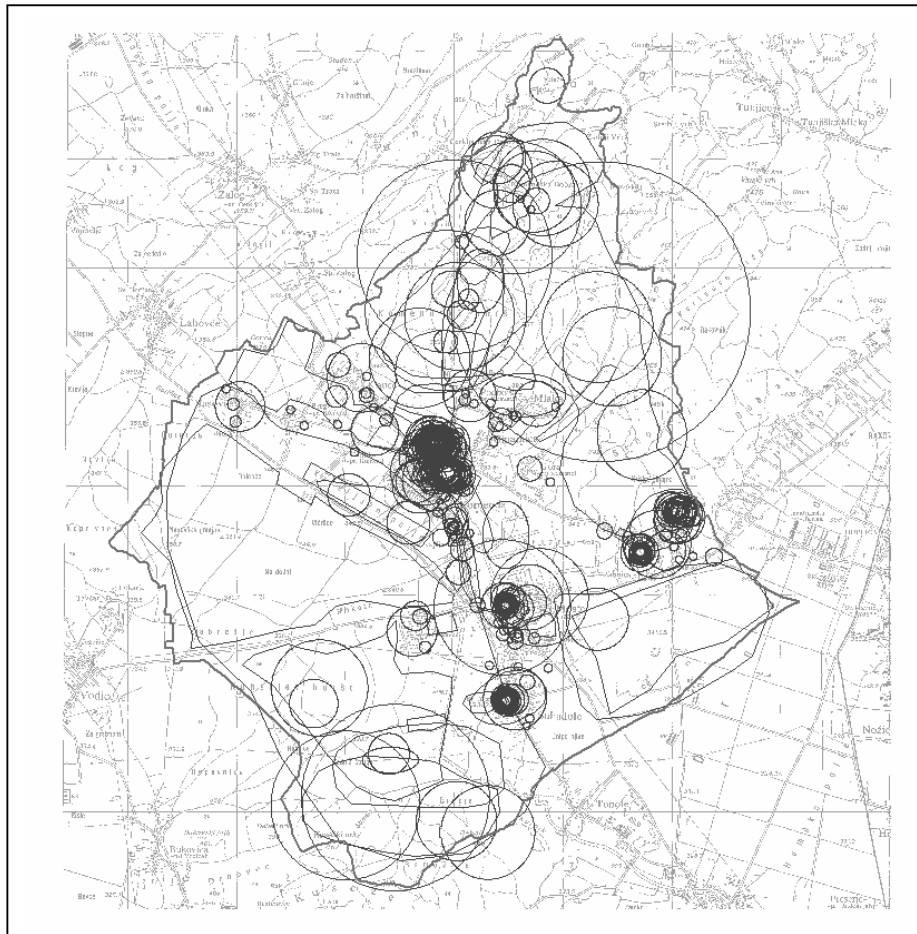
na dobrem znanju o stanju v prostoru, njegovih naravnih potencialih in omejitvah, kakor tudi na poznavanju socialno – ekonomskega okolja in procesov. Poleg tega pa je ključno tudi poznavanje o tem, kako posamezna dejstva vrednotijo prebivalci Komende, kakšne so njihove predstave, želje in strahovi glede prihodnjega razvoja Komende. Odločitev glede nadaljnje razvoja Komende mora torej nastati v procesu izmenjave znanja med strokovnjaki in uporabniki prostora, v iskanju različnih možnosti ter izbiranju tiste, ki bo po možnosti omogočila uresničenje razvojnih teženj, ne da bi obenem prizadela potrebe drugih uporabnikov prostora ter naravne in kulturne kakovosti okolja.

Načrtovanje razvoja katerekoli dejavnosti se mora torej nujno odvijati v zavedanju in spoznavanju, kakšni so njeni vplivi na obstoječe kakovosti ter koliko in kako so njene možnosti razvoja pogojene – bodisi komplementarne bodisi omejene - z razvojem drugih dejavnosti. Tudi načrtovanje razvoja kmetijstva se mora torej začeti z raziskovanjem širšega družbenega prostora in prisotnih vrednostnih izhodišč.

Postopek

Izhodiščne podatke za analizo družbenega okolja in vrednostnih izhodišč v Komendi smo pridobili z anketiranjem njenih prebivalcev. Anketa na reprezentativnem vzorcu je bila opravljena na terenu. Med izpolnjenimi vprašalniki je bilo nekoliko več moških kot žensk, zastopanost po starostnih razredih je bila precej enakomerna, pri izbrazbi pa je prevladovala srednješolska ali poklicna. Večina anketiranih živi v Komendi že od rojstva, nedavnih priseljencev so le dobri trije odstotki. Približno polovica jih dela ali se šola zunaj Komende, večina anketiranih pa se preživlja z nekmetijskimi dejavnostmi. Kmetijstvo pomeni izključni vir preživljanja le dobrim šestim odstotkom anketiranih.

Vprašalnik je vseboval dva tipa vprašanj. V prvem delu so bila vprašanja o razvoju v prostoru, o vrednotah in stališčih ter standardna demografska vprašanja, ki zahtevajo odgovor v besedilu ali izbiro med možnostmi. Drugi del vprašalnika je zahteval odgovore v obliki spoznavnih zemljevidov. Anketiranci so na topografske karte merila 1:25 000 narisali območja, ki bi jih bilo po njihovi presoji treba varovati oz ohraniti njihovo sedanjo rabo (slika 1). V primerjavi s klasičnim anketiranjem so spoznavni zemljevidi zlasti pri nas razmeroma malo znana in uporabljena metoda, zato ji v nadaljevanju namenimo nekoliko podrobnejši opis. Risanje spoznavnih zemljevidov naj bi bilo eden od najučinkovitejših načinov posredovanja informacij med avtorjem, uporabno zlasti v prostorskih vprašanjih (Berdnikov in Tikunov, 1994). Prve analize spoznavnih zemljevidov (Lynch, 1960) so bile namenjene zlasti ugotavljanju branja strukture prostora ter orientacije in identitetnih elementov. Kasneje (Gould, 1975) pa tudi ugotavljanju neposrednih vrednostnih opredelitev – preferenc - prebivalcev. Če nam ankete lahko razkrijejo, katere so vrednote in kaj si prebivalci v svojem kraju želijo, pa nam spoznavni zemljevidi lahko razkrijejo, kje v prostoru so vrednote oz. kje v prostoru si prebivalci (ne) želijo spremembe. Spoznavni zemljevidi, ki prikazujejo vrednostne opredelitve, kot je npr. ustreznost prostora za določeno rabo ali prostorsko ureditveni predlog, so rezultat zelo kompleksnega postopka večkriterijskega vrednotenja (Laaribi in sod., 1996; Brookes, 1997; Jiang and Eastman, 2000; Joerin in sod., 2001). Zato ni presenetljivo, da je njihova razlaga zelo težavna naloga, kar pomeni tudi določene omejitve pri nadaljnji uporabi v načrtovalnem procesu (Weiner in sod., 1998; Golobič, 1999; Polič in sod., 2000). Veliko število zemljevidov pa razlago še dodatno zaplete. V naši analizi smo se teh težav lotili z uporabo računalniške obdelave zemljevidov. Digitalizacija in rasterizacija spoznavnih zemljevidov sta omogočili obvladljivost velikega števila informacij in obdelavo spoznavnih zemljevidov iz vprašalnikov skupaj z digitalnimi podatkovnimi sloji, ki opisujejo prostorske lastnosti in s kompleksnimi merili/modeli.

Slika 1: Območja varstva kakor so jih na svoje karte zarisali vprašani prebivalci Komende.
Figure 1: Valuable sites as designated by respondents in Komenda.

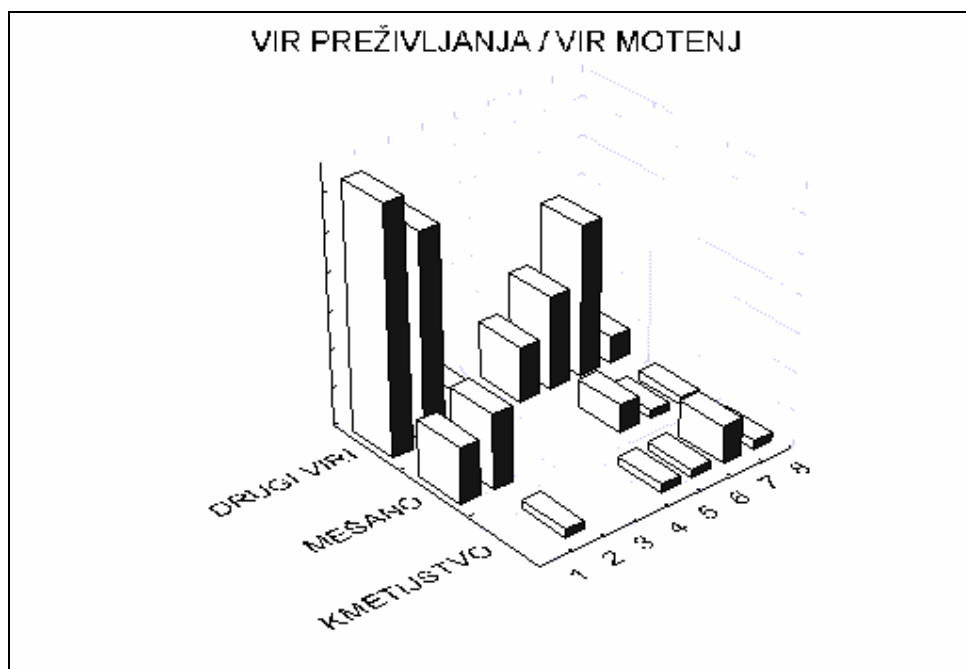
Rezultati

Analiza prvega dela vprašalnika je odkrila predstave o Komendi, njenem razvoju in o razvojnih problemih kraja. Pri tem nas je zlasti zanimalo, kako se kmetijstvo kot dejavnost in kmetijska zemljišča kot naravni vir umeščajo v stališča in vrednostni sistem Komendčanov. Iz odgovorov lahko povzamemo, da je značaj občine Komenda pretežno kmetijsko-obrtniški (preglednica 2), identiteto Komende pa po mnenju njenih prebivalcev oblikujejo predvsem Peter Pavel Glavar in z njim povezana kulturna dediščina ter konjeniški šport, pomembna pa sta tudi kmetijstvo in obrt. Kmetijstvo pa ima po mnenju nekaterih tudi negativno plat, ki se kaže v vplivu na kakovost bivanja. Med tistimi prebivalci, ki v svojem okolju zaznavajo motnje (teh je sicer le 60 %), jih največ moti ravno kmetijstvo, pri čemer izstopa kokošjereja, saj jo številni posebej omenjajo. Pogostnost omemb posameznih motenj glede na vir preživljanja anketiranih kaže, da je kmetijstvo v glavnem moteče za tiste, ki se z njim ne preživljajo ali vsaj ne v celoti, medtem ko kmete bolj motijo promet in različne druge dejavnosti (slika 2).

Preglednica 2: Odgovori na vprašanje o tem, kakšna se jim zdi Komenda (na lestevici od 1 do 5).

Table 2: Perceived characteristics of Komenda measured on a 1 - 5 scale.

Oznaka Komende (Characterization of Komenda)	Sr. ocena Mean score
Obrtniška (Artisan's)	3,64
Kmetijska (Rural)	3,63
Pozidana (Developed)	3,45
Ima ohranjeno naravo (With preserved nature)	3,32
Gospodarsko razvita (Economically developed)	3,01
Urejena (Well maintained)	2,91
uristična (Tourist oriented)	2,12
Mestna (Urban)	1,74

Slika 2: Frekvence omemb posameznih motenj glede na vir preživljanja anketiranih: kmetijstvo (1), promet (2), šport (3), neurejena infrastruktura (5), obrt (6), drugo (7), letališče (8)

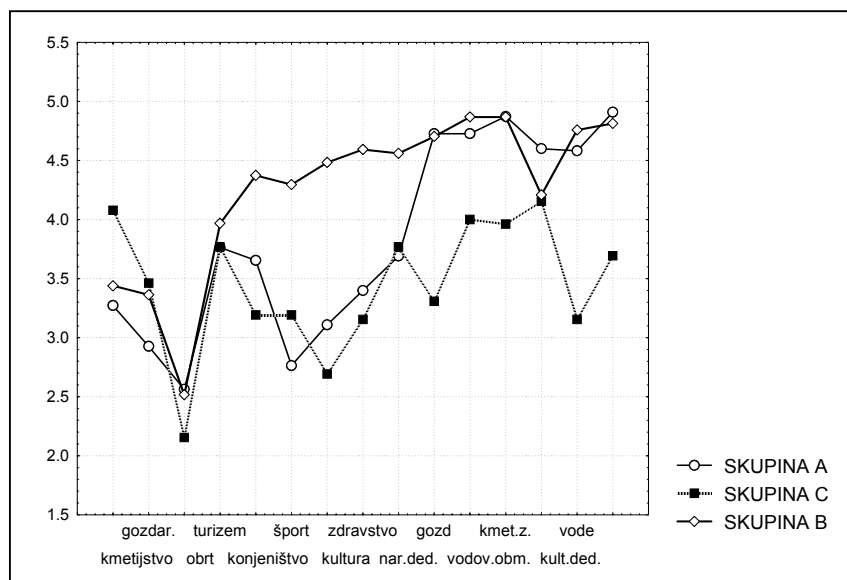
Figure 2: Frequencies of mentioned disturbances in relation to source of income: agriculture (1), traffic (2), sport (3), inadequate public infrastructure (5), crkuafts (6), other (7), airport (8).

Predstave in želje o razvoju kraja odkrijejo odgovori na vprašanje o podpori razvoju posameznih dejavnosti. Tu so bile največje podpore deležne dejavnosti t.i. družbenega standarda: zdravstvo in kultura; med gospodarskimi dejavnostmi pa turizem in obrt. Manj podpore sta deležna kmetijstvo in gozdarstvo, izrazito najmanj pa bi prebivalci Komende vzpodbujali razvoj industrije. Drugo plat stališč, varstvene vrednostne

usmeritve pa razkrivajo odgovori na vprašanje, kaj bi bilo treba varovati. Tukaj so na prvem mestu sestavine naravnega okolja (vode, gozd), sledijo jim normativno opredeljene vrednote (naravna in kulturna dediščina), na koncu je kmetijstvo. Razpon ocen od 4,3 (za kmetijstvo) do 4,7 (za vodovarstvena območja) izraža na splošno veliko potrebo po varovanju vseh navedenih dobrin. Največje strinjanje je pri varstvu voda, najmanjše pri kmetijskih zemljiščih.

Rezultati nakazujejo, da stališče do razvoja kmetijstva v Komendi nikakor ni zelo jasno izoblikovano in enoplastno. Zdi se, da so mnenja precej deljena in vpeta v številna druga vrednostna izhodišča, tako npr. do varovanja vrednot v prostoru, do predstave o Komendi in njeni prihodnji podobi pa vse do stališč o tem, kaj posamezniku pomeni kakovost bivanja. Na osnovi opravljene analize se je oblikovala predpostavka, da stališča glede kmetijstva v Komendi niso enotna in da jih lahko združimo v več interesnih skupin. To predpostavko smo v nadaljevanju tudi preverili.

Za ugotavljanje podobnosti in razlik med stališči smo uporabili statistično metodo klastiranja (K-mean clustering). Ta analiza v našem primeru anketirane prebivalce Komende razvršča v skupine glede na izbrana merila, znotraj katerih so si posamezniki čim bolj podobni, skupine pa čim bolj različne. Ker so za vprašanje prostorskega načrtovanja ključne opredelitve o razvoju dejavnosti in varstvu kakovosti, smo za analizo izbrali vprašanje 5 »Koliko bi bilo treba vzpodbujati razvoj naslednjih dejavnosti?« in vprašanje 12 »Kako pomembno se vam zdi varovati naslednje kakovosti?« Z metodo klastiranja je nastala delitev v 3 skupine, ki jih zelo jasno označujejo različne razvojno-varstvene opredelitve (slika 3). Značilnosti posameznih skupin smo ugotavljali s križanjem z drugimi vprašanji (analizo variance) ter z ugotavljanjem razlik med srednjimi vrednostmi ali frekvencami odgovorov po skupinah.

Slika 3: Rezultati klastrske analize na osnovi vprašanj o razvojnih in varstvenih prioritetah

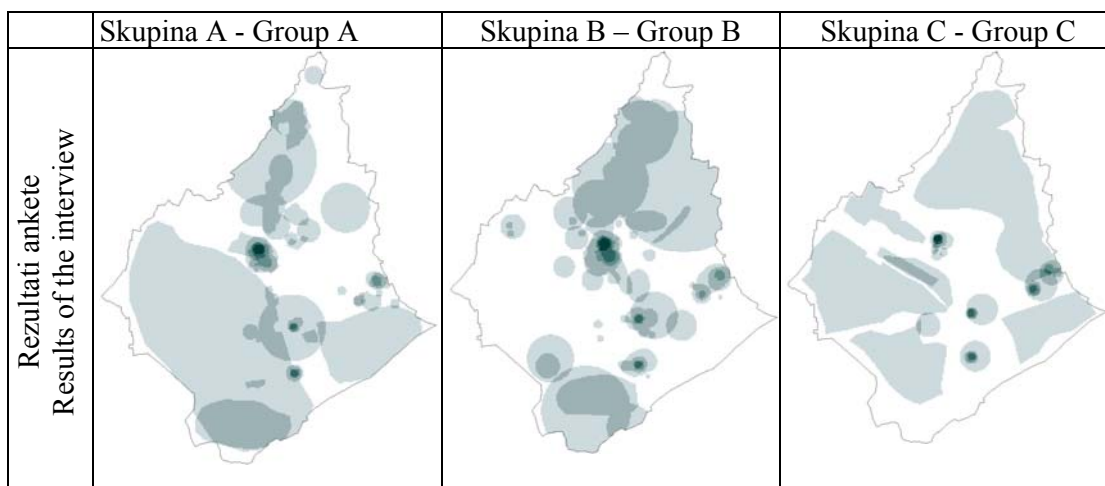
Figure 3: Results of cluster analysis based on respondents' development and conservation priorities

Skupino A smo poimenovali »konzervativna«, saj se njenim pripadnikom zdi vzpodbujanje posameznih dejavnosti v splošnem precej manj pomembno kakor varovanje kakovosti. Med slednjimi pa se jim kmetijska zemljišča zdijo še najmanj potrebna varovanja. V povprečju so nekoliko starejši, večinoma so rojeni Komendčani ali pa živijo v Komendi že dalj časa, verjetnost selitve iz kraja pa je najmanjša med vsemi skupinami. Zdi se, da so s stanjem v Komendi bolj zadovoljni od povprečja, saj je bilo odgovorov na vprašanje, kaj je treba izboljšati, manj. Tudi pri sprejemanju različnih dejavnosti so se izkazali za najmanj odločne, saj so odgovori zbrani nekje v sredini.

Skupina B je najbolj prepoznavna po bolj izoblikovanem in dejavnem odnosu do kraja in bolj urbanem pogledu na njegov razvoj. Lahko celo rečemo, da so nekako protikmetijsko naravnani. Zanje je Komenda bolj obrtniška kot kmetijska, pa tudi naravo ocenjujejo kot bolj ohranjeno v primerjavi z drugima skupinama. Najmanj bi vzpodbujali kmetijstvo in gozdarstvo, kmetijska zemljišča pa bi tudi izrazito manj varovali. Ni presenetljivo, da so v tej skupini zlasti nekmetje: delež tistih, ki se preživljajo izključno z nekmetijskimi dejavnostmi je 82%, le 25% jih ima kmetijsko zemljišče, obenem pa je tudi delež nelastnikov v tej skupini največji. Bolj potrebne izboljšanja pa se jim zdijo zelene površine in otroška, zlasti pa športna igrišča, torej bolj urbani elementi.

Skupino C od drugih dveh skupin najpomembneje ločuje ravno odnos do kmetijstva, ki se kaže v bistveno večjem zavzemanju za varovanje kmetijskih zemljišč, zlasti v primerjavi z drugimi vrednotami. Tudi pri spodbujanju dejavnosti izstopa kmetijstvo. Sprejemljivost kmetijskih dejavnosti (živinorejska farma, območje intenzivnega kmetijstva) je višja, sprejemljivost vseh drugih dejavnosti pa nižja kot pri prejšnjih skupinah. Tak odnos razložijo demografske značilnosti: delež tistih, ki se vsaj deloma ali izključno preživljajo s kmetijstvom je največji, prav tako delež lastnikov kmetijskih zemljišč in gozda; najmanjši pa je delež dnevnih migrantov. Največ je rojenih Komendčanov, verjetnost selitve pa je majhna.

Naša predpostavka se je torej potrdila z oblikovanjem opisanih skupin. Dodatno potrditev in prostorsko ponazoritev rezultatov omogočajo spoznavni zemljevidi. Na osnovi klastrske analize jih lahko razdelimo v navedene tri skupine (slika 4). Vizualna analiza dobljenih rezultatov pokaže, da pri vseh skupinah izstopajo varstvena območja okrog objektov kulturne dediščine, sicer pa se varstvene prioritete skupin gostijo na različnih predelih prostora. Varstvene opredelitve prve skupine so dokaj enakomerno porazdeljene, zato pa se varstveno najpomembnejša območja druge skupine prekrivajo z naravno najbolj ohranjenimi predeli občine, varstvene prioritete tretje skupine pa s kmetijskimi zemljišči.

Slika 4: Prostorska porazdelitev varstvenih prioritet za posamezne interesne skupine. Temnejša območja predstavljajo varstveno pomembnejše dele občine.

Figure 4: Spatial representation of conservation priorities for the three identified groups. Darker areas are more important for conservation

Formalna analiza spoznavnih zemljevidov omogoča ugotavljanje značilnosti označenih območij, s čimer posredno pridobimo merila, implicitna v odločitvah anketirancev za varstvena območja. Pri metodi regresijske analize spoznavnih zemljevidov⁴ smo uporabili dva tipa podatkov. Prva različica je bila opravljena z vsemi razpoložljivimi prostorskimi podatki, kot so npr. nadmorska višina, površinski pokrov, oddaljenosti od posameznih pojavov. Za drugo metodološko različico smo namesto osnovnih podatkov v analizi uporabili kompleksna merila – generične modele. To so ekspertno sestavljeni vrednostni modeli, ki izhajajo iz dveh osnovnih vidikov presoje – privlačnosti in ranljivosti prostora. Potem ko so bili iz modela postopoma izključeni parametri s premajhno pojasnjevalno vrednostjo, je bil izračunan končni model vrednotenja (preglednica 3)⁵.

⁴ Za izvedbo analize je bilo najprej treba vse prostorske podatke prenesti v program, ki omogoča standardne statistične analize, kot sta analiza korelacije in regresijska analiza. Razpoložljiva GIS orodja – IDRISI in ProVal namreč teh funkcij ne omogočata. Za to smo podatke izvozili v ascii obliki in jih uvozili v skupno datoteko v paketu STATISTICA (podoben postopek je opisan v npr. Burley in Brown, 1995).

⁵ Zaradi večje preglednosti so namesto izračunanih uteži predstavljene samo relativne vrednosti meril.

Preglednica 3: Pomen meril v posameznih modelih vrednotenja. Rezultati analize s prostorskimi podatki (levo) in z generičnimi modeli (desno).

Table 3: Impact of factors in different evaluation models. Results of the analysis with spatial data (left) and with the generic models (right)

MERILO Criterion	Vsi All	A	B	C
Bližina cerkev / Closeness to churches	++	+	++	+
Bližina šol Closeness to schools	o	o	o	+
Bližina regionalnih cest Closeness to regional roads	-	o	-	-
Bližina Pšate Closeness to the Pšata River	-	o	o	-
Bližina hipodroma Closeness to hippodrome	+	+	o	o
Bližina obrti Closeness to craft-shops	--	-	-	
Bližina energetskih vodov Closeness to utility lines	o	+	o	o
Bližina kulturne dediščine Closeness to cultural heritage	+	+	+	+
Bližina poselitve Closeness to settlements	o	o	-	--
Bližina naravne dediščine Closeness to natural heritage	o	-	+	o
Bližina kmetij Closeness to farms		--		+
Varovana naravne dediščina Protected natural heritage	-		-	
Bližina lokalnih cest Closeness to local roads	-	+	-	
Bližina drugih vodotokov Closeness to surface waters	-			-
Rodovitnost tal Soil fertility	o	o	o	o
Poplavnost Flooded areas	o	o	o	o
Bližina gozdnega roba Closeness to forest edge	o	o	o	o
Naravna ohranjenost Preserved nature	o	o	o	o
Ranljivost zaradi hrupa Noise vulnerability	-	-	o	o
Ranljivost kmet.potencialov Vulnerability of agricultural potentials	-	-	-	+
Ranljivost kulturnih kakovosti Vulnerability of cultural qualities	++	++	++	++
Ranljivost voda Vulnerability of surface waters	+	-	+	-
Ranljivost naravnih kakovosti Vulnerability of natural qualities	o	o	+	o
Ranljivost vidnih kakovosti Vulnerability of visual qualities	o	o	o	-
Potencial za proizvodnjo Potentials for industry	-	o	o	-
Bivalna kakovost Potentials for housing	+	++	+	o
Potencial za rekreacijo Potentials for recreation	+	o	o	o
Ekonomičnost gradnje Development costs	o	-	o	o

++ pomemben
pozitiven vpliv
important positive
impact

+ pozitiven vpliv
positive impact

- negativen vpliv
negative impact

-- pomemben
negativen vpliv
important negative
impact

o ni vpliva,
zanemarljiv vpliv
no impact

V osnovnem izhodišču so vsi trije modeli kulturno-varstveni, saj je pri vseh treh skupinah najpomembnejše varstvo kulturne dediščine, zlasti pa cerkev in njihove okolice. Varstveno stališče skupine A, kjer imata bližina hipodroma in lokalnih cest pozitiven vpliv, bližina naravne dediščine negativen, bližina kmetij pa celo izrazito negativen vpliv na pomen za varstvo, bi lahko razložili kot varovanje poznanih prizorišč in bivalnih kakovosti. Skupina B ima drugačno izhodišče, ki temelji na pozitivnem merilu naravne dediščine in naravne ohranjenosti ter negativnih merilih bližine cest, poselitve in obrti, in bi ga lahko označili kot prednostno naravovarstveno. Izhodišče skupine C, ki ga opisujejo pozitivno merilo bližine kmetij in kmetijskih potencialov ter negativno bližina vodotokov in izrazito negativno bližina poselitve, je izhodišče varstva kmetijskih zemljišč. Ti rezultati so skladni tako z rezultati klastrske analize na osnovi besednih opredelitev anketirancev, kakor tudi s prostorskimi opredelitvami razvidnimi iz spoznavnih zemljevidov. Na transparenten način prikazuje razlike med skupinami glede odnosa do razvoja kmetijstva, obenem pa razložijo tudi vrednostna izhodišča in merila, ki so v osnovi takih stališč.

3 ZNAČILNOSTIH KMETIJSTVA IN NJEGOVE RAZVOJNE PERSPEKTIVE V OBČINI KOMENDA

Anketa je bila izvedena v zimi 2000/2001. Njen namen je bil pridobiti poglede kmetov na nekatera vprašanja prostorskega razvoja. V anketo je bilo vključenih vseh 70 kmetov⁶, ki jih je takrat lokalna pospeševalna služba vodila v svoji evidenci. Na vprašalnik sta odgovorili dobri dve tretjini, to je 54 kmetovalcev. Ker vsi anketiranci niso odgovorili na vsa vprašanja, je pri posameznih odgovorih skupno število odgovorov lahko manjše od 54. Predpostavljamo, da je vzorec tak, da omogoča splošitve.

Velikost kmetij in tip pridelave

Velikost kmetij v Komendi odraža značilne slovenske razmere, prevladovanje manjših kmetij. Kar 30 % od 49 kmetij je manjših od 5 ha, 70 % jih je v velikostnem razredu od 1- 10 ha. Samo 14% od 49 kmetij je večjih od 20ha (Preglednica 4).

Kmetijstvo v občini Komenda je poudarjeno usmerjeno v živinorejo, čeprav največji odstotek kmetij kombinira živinorejo in poljedelstvo. Take kmetije so v vseh velikostnih razredih, vendar jih je več med manjšimi. O tem, koliko pridelovalnega prostora zaseda posamezna velikostna skupina kmetij, nimamo natančnejšega podatka, lahko samo sklepamo, da 4 kmetije z več kot 20 ha zemljišči zasedajo več prostora (vsaj 80 ha), kot pa 10 kmetij z največ 5 ha (največ 50 ha). S samim poljedelstvom se ukvarjajo večje kmetije, to je tiste, ki so večje od 10 ha. Iz tega težko sklepamo, kakšne težnje se kažejo pri razvoju kmetijstva v občini. Zaradi naravnih danosti, to je zemljišč, ki so ugodna za poljedelstvo, pa ima ta panoga verjetno perspektivo, če bo proces večanja kmetij intenziven. Povezanost perutninarstva z malimi kmetijami kaže na eno od možnosti za ohranjanje malih

⁶ Številka se razlikuje od te v Preglednici 1. Gre najbrž tako za različne definicije zaposlenih v primarnem sektorju kot za desetletno obdobje, v katerem se je število zaposlenih v kmetijstvu

kmetij. Dodati kaže, da nam anketa nič ne pove o usmeritvi v vrtnarstvo, čeprav je v občini Komenda to opazna usmeritev v zadnjih letih.

Preglednica 4: Velikost kmetij in tip pridelave – frekvenca in odstotki po velikostnih razredih in glede na vse odgovore

Table 4: Size of the farms and type of crops – frequency and percentage according to the size classes

Tip prid. Type of crop	Priraja mleka Dairy farming	Mleko+ Meso Dairy and meat prod.	Dojilje Calf breeding	Pitanje goveda Cattle breeding	Poljedel. Field crops	Poljedel.+ živinoreja Field crops & animal breeding	Perutnina Poultry farming	Skupaj Total
Velikost Size								
< 5 ha			1 (7%)	3 (20%)		10 (67%)	1 (7%)	15 (100%,30%)
5 – 9 ha	2 (10%)	5 (25%)		1 (5%)		11 (55%)	1 (5%)	20 (100%,40%)
10 - 20 ha	1 (13%)				1 (13%)	6 (74%)		8 (100%,16%)
> 20 ha	1 (17%)				1 (17%)	4 (66%)		6 (100%,14%)
Skupaj Total	4 (8%)	5 (10%)	1 (2%)	4 (8%)	2 (4%)	31 (63%)	2 (4%)	49 (100%,100%)

Prihodnost kmetij

Poznavanje smeri razvoja kmetijstva je za načrtovanje prostora ključnega pomena. Čeprav subjektivne predstave posameznih kmetovalcev ne odražajo neogibno dejanskega razvoja v prihodnje, vendarle nakazujejo njihove želje in s tem tudi možne konflikte, do katerih lahko pripelje razvoj, ki bo drugačen od pričakovanj.

Preglednica 5: Načrti za prihodnost glede na tip kmetije – pogostnost odgovorov in odstotki po odgovorih v stolpcih ter glede na vse odgovore

Table 5: Plans for the future according to the type of farm – frequencies and percentages

Tip kmetije Type of farm	Čiste kmetije 'Clear' farms	Mešane kmetije 'Mixed' farms	Z dopolnilnimi dejavnostmi Farms combining other activities	Skupaj Total
Predstava o prihodnosti Plans for the future				
Povečati, preusmeriti Enlarge, restructure	8 (44%/18%)	13 (54%/30%)	1 (50%/2%)	22 (50%/50%)
Ohranjati sedanje stanje Keep existing state	9 (50%/21%)	1 (4%/2%)	1 (50%/2%)	11 (25%/25%)
Zmanjšati, opustiti Reduce, abandon	1 (6%/2%)	10 (42%/23%)	-	11 (25%/25%)
Skupaj –Total	18 (100%/41%)	24 (100%/55%)	2 (100%/4%)	44 (100%)

Na enaki polovici se delijo kmetije, ki vidijo prihodnost v svojem povečanju, in tiste, ki o povečanju ne razmišljajo. Od slednjih jih polovico misli opustiti kmetovanje. Medtem ko so čiste kmetije nagnjene k ohranjanju stanja, se mešane kmetije očitno odločneje opredeljujejo za spremembo stanja, ali opustitev ali povečanje.

Zanimivo je pogledati tudi, kako se kmetje opredeljujejo do prihodnosti glede na velikost kmetij, še zlasti zato, ker je to vprašanje pomembno za odnos do kmetijskih zemljišč.

Preglednica 6: Načrti za prihodnost in velikost kmetij– pogostnost odgovorov in odstotki po odgovorih v stolpcih ter glede na vse odgovore

Table 6: Plans for the future according to the size of farms –frequencies and percentages

farm	Velikost kmetije Size of	< 5 ha	5 – 9 ha	10 – 20 ha	> 20 ha	Skupaj
Predstava o prihodnosti Plans for the future						
Povečati, preusmeriti Enlarge, restructure		3 (19%/6%)	7 (39%/15%)	5 (83%/10%)	6 (86%/13%)	21 (50%/44%)
Ohranjati sedanje stanje Keep existing state		4 (25%/9%)	6 (33%/13%)	1 (17%/2%)	1 (14%/2%)	12 (25%/26%)
Zmanjšati, opustiti Reduce, abandon		9 (56%/19%)	5 (28%/10%)	-	-	14 (25%/30%)
Skupaj –Total		16 (100%/34%)	18 (100%/38%)	2 (100%/13%)	7 (100%/15%)	47 (100%/100%)

Prihodnost je na velikih kmetijah. Večji kmetje ne nameravajo opustiti kmetovanja. Tudi mnogi manjši kmetje želijo nadaljevati s kmetovanjem. To se zdi pomemben podatek. Pove namreč, da se bo konflikt v zvezi z rabo zemljišč močno izostril. V občini Komenda je namreč premalo ustreznih kmetijskih zemljišč. Zanimivo je, da bi kar nekaj malih kmetij (4 oz. 9% od vseh) ohranilo sedanje stanje. Iz tega ni mogoče sklepati, da so s tem zadovoljni. Morda ne vidijo drugih možnosti v prihodnosti. Želje po večanju posesti nakazujejo tako današnji večji in srednje veliki kmetovalci, ki tudi ne nameravajo opustiti kmetovanja. Prestrukturiranje lastništva ali vsaj prestrukturiranje pridelovalcev na zemljiščih, ko lastniki oddajajo zemljišča v najem, se že dogaja. Toda ta proces, tako je mogoče pričakovati, bo v prihodnje veliko bolj intenziven. Vse to bo zelo kmalu privedlo do zahtev za izvajanje agrarnih operacij, predvsem zaokrožitve zemljišč posameznih lastnikov ali zaokrožitve lastniških in najetih zemljišč in ustvarjanje večjih pridelovalnih enot.

Odnos do preselitve na drugo ugodnejšo mesto

Sorazmerno malo kmetij (31%) čuti potrebo po preselitvi in ti so vsi v naselju ali na njegovem robu (Preglednica 7). Za tiste utesnjene kmetije, ki ne čutijo potrebe po preselitvi, je mogoče sklepati, da mislijo kmetovanje opustiti.

Kmetijstvo v Komendi bo doživelo spremembe. Četrtnina kmetij, ki bo zmanjšala lasten obseg ali bo kmetovanje opustila, nakazuje proces zmanjševanja kmetij, podobno kot želja po večanju nakazuje proces povečevanja kmetij. Proces preusmerjanja kmetij še ni povsem jasno nakazan, vendar pa želja tudi manjših kmetij po ohranjanju kmetovanja in celo obsega kmetij nakazuje neogibnost preusmeritve na delovno intenzivnejše oblike pridelave. Dokaj očitno pa je, da kmetijske zemlje v Komendi primanjkuje, če upoštevamo število kmetij, ki bi želele ohraniti dejavnost

(75%). Opuščanje kmetovanja je korak, za katerega se kmetovalec težko odloči, hkrati je očitno, da je sedanja velikost največjega števila kmetij neustrezna. Napovedi o prihodnjem dogajanju v kmetijstvu v Sloveniji nakazujejo neogibno potrebo po povečevanju kmetij in po diverzifikaciji dejavnost na podeželju (Pregled kmetijske politike, 2001).

Preglednica 7: Pripravljenost za preselitev na drugo ugodnejše mesto – pogostnost odgovorov in odstotki po odgovorih v stolpcih ter glede na vse odgovore

Table 7: Readiness of the farmers to be resettled to more suitable sites – Frequencies and percentages

Položaj kmetije Site of farm	V naselju in utesnjena Within settlement inconvenienced	V naselju in ni utesnjena Within settlement not inconvenienced	Na robu naselja On the settlement edge	Zunaj naselja Outside of the settlement	Skupaj Total
Potreba po preselitvi Need to resettle					
Da, nujno Yes, urgently	3 (30%/7%)		2 (15%/5%)		5 (11%/10%)
Da, koristno Yes, beneficial	4 (40%/9%)	4 (21%/9%)	1 (8%/2%)		9 (20%/21%)
Zaenkrat ne No yet considered	1 (10%/2%)	4 (21%/9%)	3 (23%/7%)	1 (50%/2%)	9 (20%/21%)
Ne No	2 (20%/5%)	11 (58%/25%)	7 (54%/16%)	1 (50%/2%)	21 (48%/48%)
Skupaj –Total	10 (100%/23%)	19 (100%/43%)	13 (100%/30%)	2 (100%/5%)	44 (100%,100%)

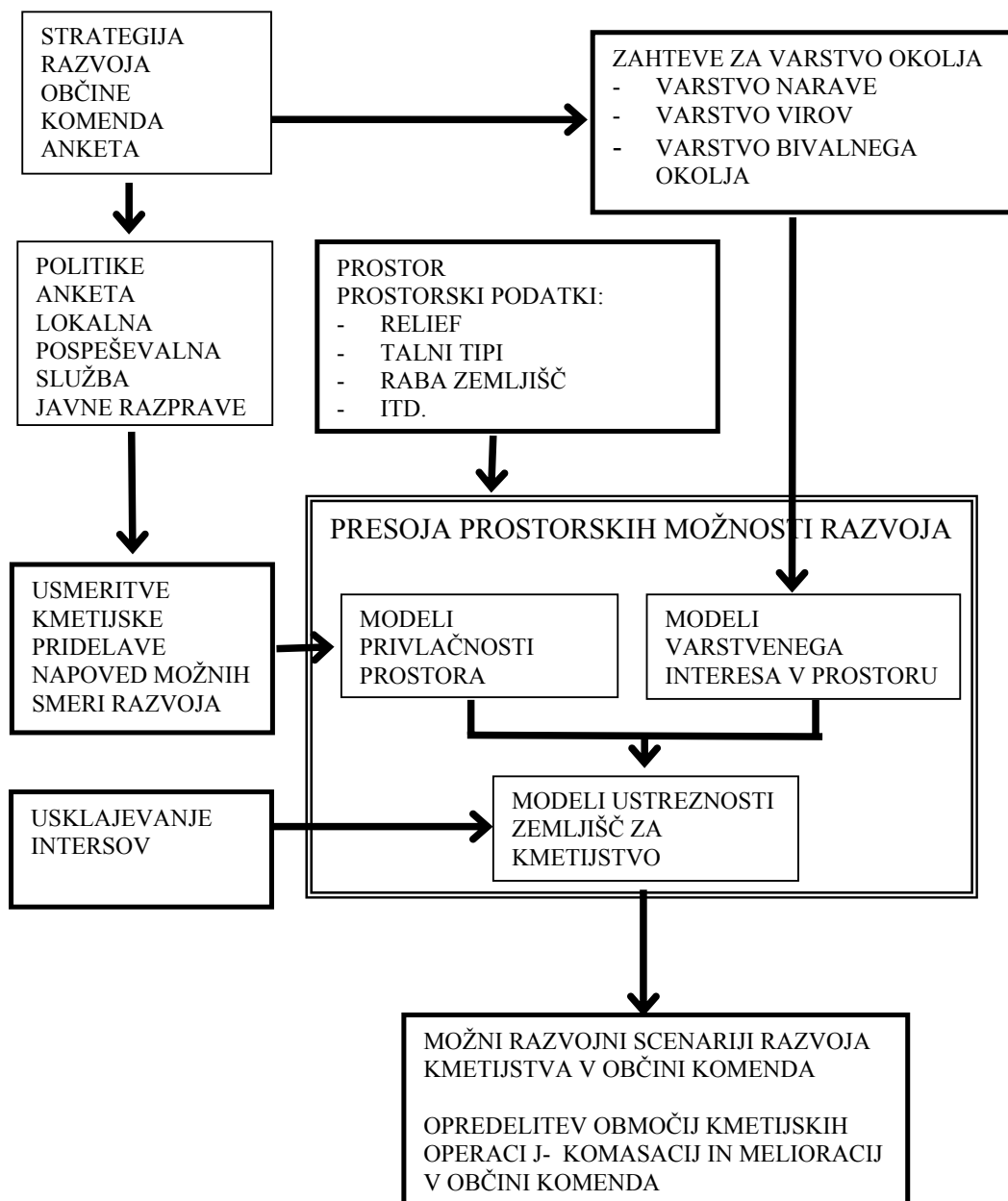
4 RAZVOJNE MOŽNOSTI KMETIJSTVA V OBČINI KOMENDA

V razpravah, ki so potekale v okviru za javnost odprtih delavnic v Komendi in v katerih so se odprla tudi vprašanja o možnem razvoju kmetijstva, se je pokazalo, da v občini Komenda lahko pričakujemo naslednje oblike usmeritve kmetijstva oziroma kmetijske pridelave:

- ekološko kmetijstvo,
- pridelovanje vrtnin in vrtnarstvo s posebno obliko, ki jo tu imenujemo vrtni centri (vrtnarskimi obrati z neposredno prodajo kupcem),
- sodobno tržno naravnano poljedelstvo,
- govedorejo s pašo oz. povezovanje njivske pridelave krme in paše,
- različne posebne reje in kulture, ki jih lahko omogoči bližina večjega mesta s posebnimi trgi - tržnimi nišami.

Scenariji razvoja občine, ki so bili predstavljeni v drugem poglavju prispevka, se ne bodo uresničili v obliki, v kakršni so zapisani, temveč v nekem medsebojnem prepletu z nekaterimi njihovimi bolj ali manj izraženimi prvinami. Komenda in druge vasi v občini se že postopno razvijajo v bivalna naselja tudi drugje zaposlenih ljudi z bolj urbanim načinom življenja. V občini sami se odpirajo nova delovna mesta, tudi v storitvenih dejavnostih. Današnja raven bivanja postavlja zahteve za kakovostno, zdravo in prijetno okolje, z večjimi možnostmi za rekreacijo. Hkrati v občini

primanjkuje kmetijskih zemljišč za zadostitev interesov za kmetovanje. Usklajevanje številnih interesov je neogibno.

Slika 5 Diagram postopka za analizo ustreznosti prostora za različne usmeritve kmetijstva v občini Komenda

Figure 5: Flow chart of the land suitability analysis for different types of agricultural development within the territory of the Komenda municipality.

Postopek usklajevanja različnih interesov v prostoru, kakršen je prikazan v sliki 5, je tudi postopek iskanja prostorskih možnosti razvoja kmetijstva v Občini Komenda. Osnova so modeli za vrednostno presojo različnih kakovosti zemljišč. Ti pomenijo 'preslikavo' posameznih interesov v prostor. Model povezuje posamezne prostorske značilnosti predstavljene s prostorskimi podatki, s predstavami o tem, kakšen prostor

je za posamezen interes pomembnejši, vrednejši. Postopek oblikovanja modelov za vrednotenje prostora izhaja iz klasične tehnike prekrivanja zemljevidov, ki je postala širše uporabna šele z uvajanjem računalniške kartografije (Hopkins, 1977; Lyle, 1985; Kozłowski, 1986a; Kozłowski, 1986b, Steinitz, 1990). Posebno pomembno je oblikovanje modelov za poustvarjanje različnih interesov, posebno takih, ki so si nasprotujoči, po naravi konfliktni (Parti in Ingmire, 1972, Steinitz, 1972). Usklajevanje namreč neogibno zahteva, da se posamezni interesi 'preslikajo' v prostor ločeno, vsak za sebe. Usklajevanje je lažje, če se interesi v prostor preslikajo kolikor je mogoče 'čisto', v njihovi idealni podobi. V postopku usklajevanja mora biti očitno, kaj pomeni za vsakega od interesov idealna rešitev in koliko mora vsak od interesov 'odstopiti' od svojega ideala, da se doseže uskladitev. V slikah 6, 7 in 8 so na tak način predstavljeni modeli treh tipov kmetijske pridelave.⁷

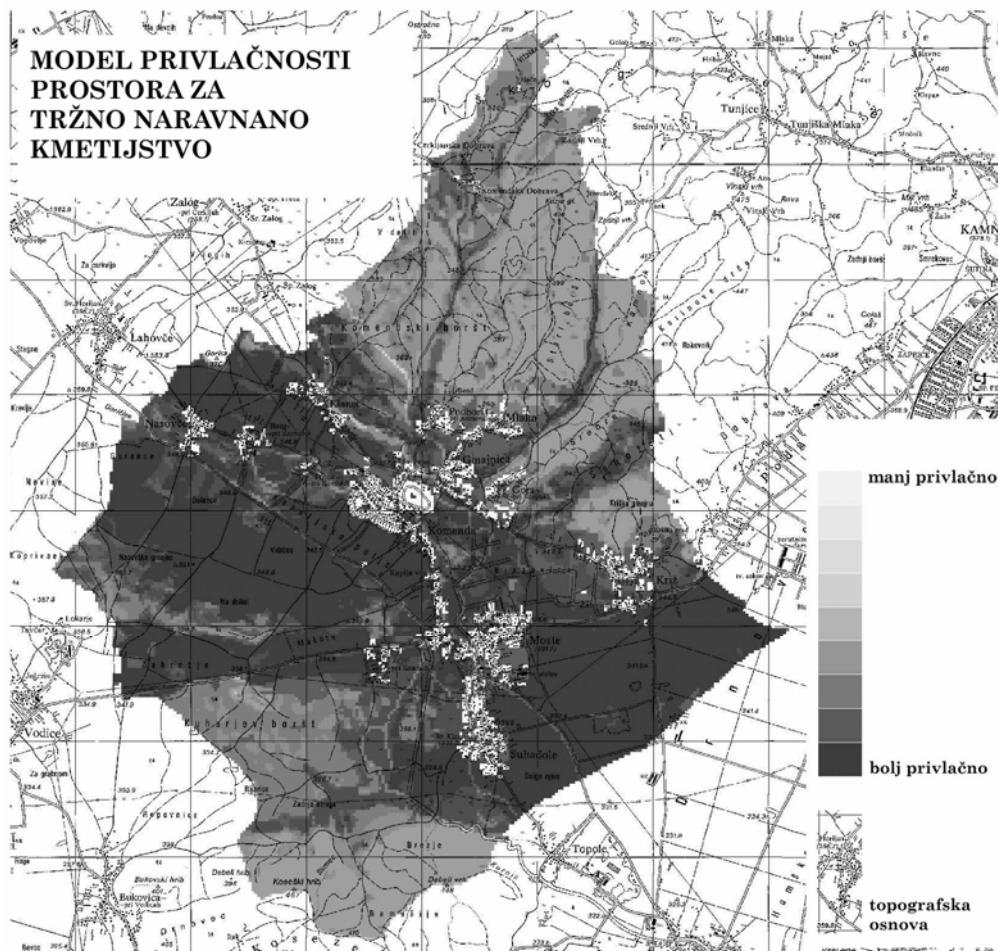
Tržno naravnano poljedelstvo

Najnovejša študija 'Pregled kmetijske politike: Slovenija', ki jo je pripravil Center za sodelovanje z nečlanici Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (2001), poudarja neogibnost povečevanja kmetijskih obratov v Sloveniji. Pri tem je odločilnega pomena, da se površine, na katerih je mogoča zložba v večje strnjene komplekse, ohranijo za kmetijski pridelavo. Slovensko kmetijstvo bi moralo pripraviti smotrno strategijo varovanja kmetijskih zemljišč, ker današnje dosledno varovanje vsega vodi k nevarnosti, da se ne varuje ničesar.

Model opredelitve zemljišč za sodobno poljedelstvo (Slika 6) ne gradi na intenziviranju pridelovalnih postopkov z velikimi odmerki umetnih gnojil in uporabo različnih fitofarmaceutskih sredstev, temveč predvsem na možnost strnitve posesti in samih pridelovalnih enot. Nasploh je mogoče napovedati, da se bodo prihodnji pridelovalni postopki v veliki meri približali tako imenovanemu ekološkemu pridelovanju, ki bo tudi samo bolj gospodarno in tržno uspešno, če se bo izvajalo na vse večjih pridelovalnih površinah. Vsekakor pa je pogoj raven svet, ki bo omogočil ustrezno uporabo mehanizacije.

Kot merilo za kakovost zemljišč kaže še dodati, da v prihodnje ni smotrno pričakovati hidromelioracije, čeprav so se v preteklosti izvajale na mokrih in poplavnih zemljiščih ob Pšati. Kazalo bi razmisliti o ureditvi zemljiškega substrata na bolj skeletnih tleh vzhodno od Most in jugovzhodno od Križa z drobljenjem večjih prodnikov v pripovršinskem sloju tal.

⁷ Obseg tega prispevka ne dopušča prikaza vseh modelov, ki so bili pripravljene in ki so služili končnim prostorskim opredelitvam v načrtu namenske rabe prostora.

Slika 6: Razvojne možnosti za tržno naravnano kmetijstvo – 'Čisti interesi' za razvoj kmetijstva preslikani v prostor občine Komenda

Figure 6: developmental possibilities for market oriented farming – Idealised interests for farming within territory of the Komenda Municipality

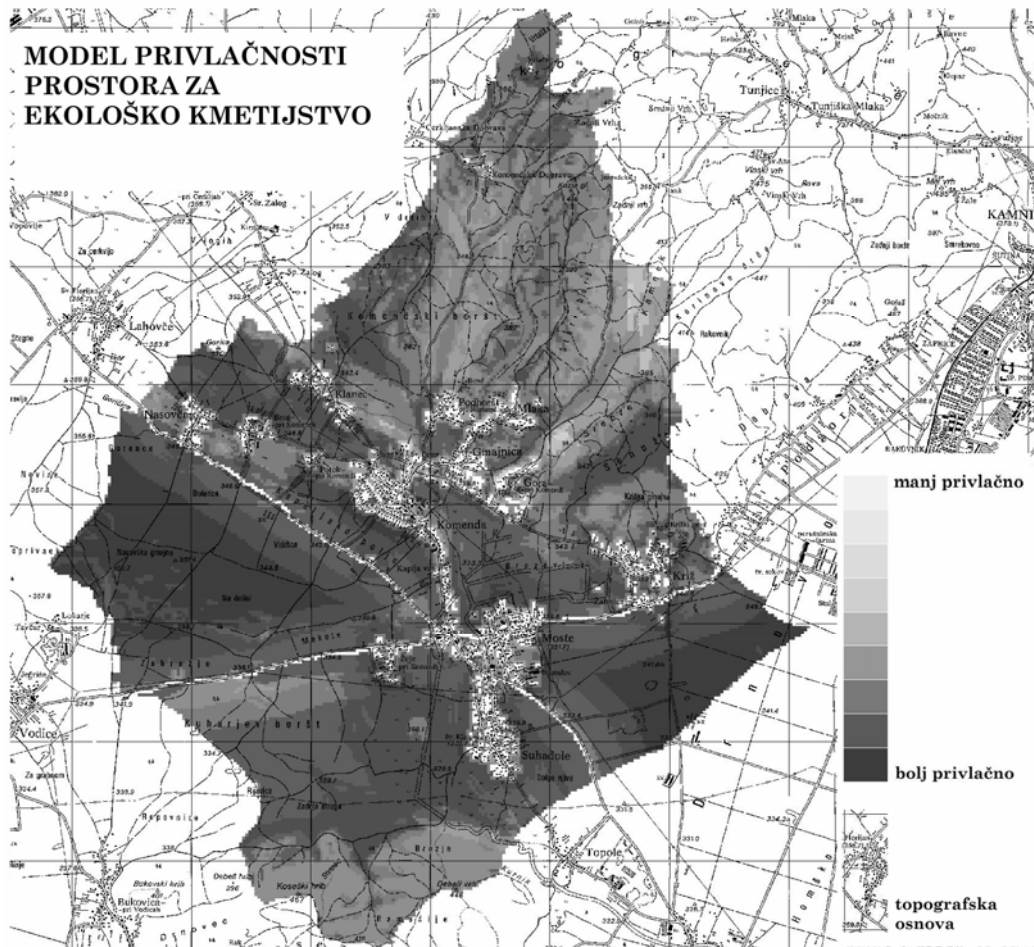
Sonaravno (ekološko) kmetijstvo

Uvajanje ekološkega kmetijstva je možno na vseh kmetijskih zemljiščih v občini Komenda. Njegova prostorska pojavnost bo v večji meri odvisna od pripravljenosti posameznih kmetovalcev, da se spopadejo s to zahtevno tehnologijo, do določene mere tudi od tega, v koliki meri so posamezna zemljišča zunaj morebitnih procesov razvrednotenja okolja oziroma onesnaževanj, ki lahko vplivajo na kakovost pridelkov in pa, seveda, od kakovostnega talnega substrata. (Slika 7)

Najboljša zemljišča za ekološko kmetijstvo niso tista, ki so manj ustrezna za visoko produktivne pridelovalne tehnologije. V načelu so to ista zemljišča. Tudi ekološka pridelava je učinkovitejša, če se izvaja na večjih obratih, na strnjenih pridelovalnih zemljiščih, na boljšem pridelovalnem substratu, na laže dostopnih zemljiščih, zemljiščih z manjšimi reliefnimi omejitvami itd. Ali bodo taka zemljišča namenjena ekološkemu kmetijstvu, ali kakšni drugi obliki kmetijske pridelave, je odvisno od drugih dejavnikov, ne zemljiških ali prostorskih. Zato ne sme biti nenavadno, da so

najboljša zemljišča za tako pridelavo ista, kot za ekološko manj naravnano intenzivnejšo pridelavo. V vsakem primeru bodo omejitveni dejavniki, ki se danes štejejo za pomembne pri ekološki pridelavi, postali pomembni za kmetijsko pridelavo sploh. Ti so:

- obstoječa razvrstitev, predvsem onesnaženost tal,
- obstoječi procesi razvrstitev, procesi onesnaževanja okolja – zraka, vode in tal,
- naravni omejitveni dejavniki – tla, relief, osvetljenost oz. mezoklimatske razmere sploh,
- strokovnost pridelovalcev – znanja o zahtevnejših pridelovalnih tehnologijah.

Slika 7 Razvojne možnosti za sonaravno (ekološko) kmetijstvo - 'Čisti interesi' za razvoj kmetijstva preslikani v prostor občine Komenda

Figure 7 Developmental possibilities for ecological crop production- Idealized interests for farming within the territory of the Komenda Municipality

Zgornja opredelitev zelo verjetne prihodnosti nakazuje smiselno strategijo razvoja, ki naj ne bi preveč računala na ekološke oblike pridelave kot neke splošne rešitve za dražje oblike kmetijske pridelave. Bolj smiselno je računati s možnostjo, da se bo kmetijska pridelava v celoti približala ekološkim tehnologijam in je zato pomembno

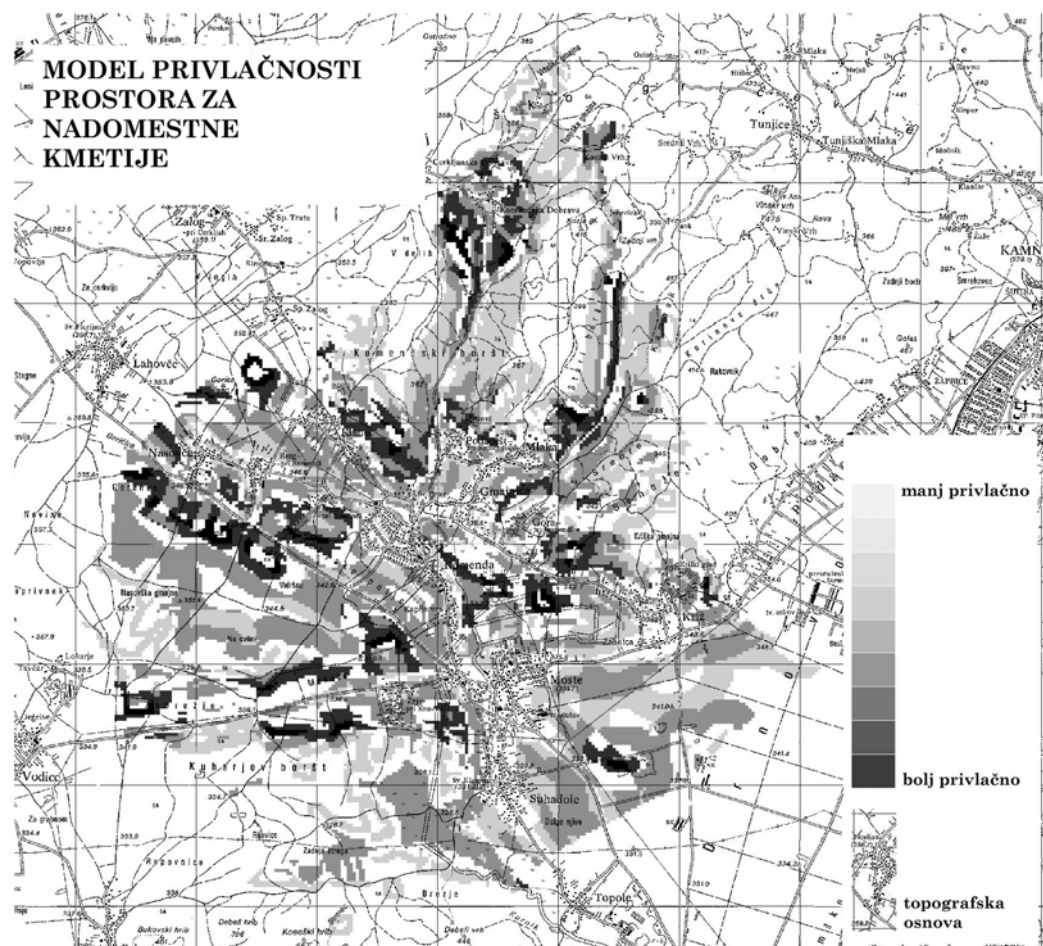
zemljišča, ki so danes zanimiva za ekološko pridelavo, imeti za najpomembnejša kmetijska zemljišča sploh.

Preselitev kmetij v območje pridelovalnih zemljišč

Razprave v lokalnem okolju so pokazale, da je razselitev kmetij realna možnost, s katero bi se izognili konfliktom, ki nastajajo spričo vse bolj urbano živečih prebivalcev v občini Komenda in kmeti s tradicionalnimi oblikami pridelave, poljedelstvom in živinorejo. Čeprav ni bilo mogoče opaziti konflikta med vrtnarjimi in prebivalci, pa iz izkušenj iz drugih okolij lahko sklepamo, da se bo ta konflikt pojavil tudi tu. Zato je mogoče imeti za povsem realno alternativo preselitev kmetij k pridelovalnim zemljiščem in stran od vasi oziroma na rob vasi.

Merila, ki jih pri tem lahko zapišemo, so:

- bližina kakovostnih zemljišč v strnjjenih in dovolj velikih kompleksih,
- dostopnost in infrastrukturna opremljenost,
- možnost ureditve kmetije z gospodarskimi poslojji ob pridelovalnih zemljiščih.

Slika 8: Možnosti za preselitev kmetij v območje pridelovalnih zemljišč - 'Čisti interesi' za razvoj kmetijstva preslikani v prostor občine Komenda

Figure 8: Possibilities for resettlement of the farm to more suitable sites – Idealised interests for farming within the territory of the Komenda Municipality

Preselitev kmetij je v pogledu prostorskega razvoja lahko dvorezen meč (Slika 8). V primeru, da preseljena kmetija opusti kmetovanje, je to lahko jedro, okrog katerega se razvije poselitev. Zato bi preselitev bila smiselna samo za tiste kmetije, ki so dosegle določeno velikost posesti, oziroma imajo dejanski potencial za nadaljnji razvoj. Tudi zato je smiselno, da se take kmetije selijo na rob večjih kompleksov kmetijskih zemljišč, ne v njihovo sredino.

5 SKLEP

V prispevku so prikazane možnosti usklajevanja različnih interesov v zvezi z rabo prostora. Problem je vse prej kot enostaven. Neogibno pogojuje predhodno seznanjanje z vrednostnim sistemom v neki lokalni skupnosti ter hkrati tudi analizo ustreznosti zemljišč, kot jo določajo posamezni interesi v prostoru. Kmetijstvo sicer postaja kot gospodarska osnova življenja na podeželju vse manj pomembno. Kljub temu zaseda še vedno večji del prostora, ki je privlačen tudi za razvoj drugih dejavnosti v prostoru. Konflikti so zato neizbežni in postopki, ki omogočajo njihovo razreševanje, so neogibni del planiranja. Analiza možnosti razvoja kmetijstva mora odkriti po eni strani zemljišča, ki v največji meri ustrezajo zahtevam posameznih oblik kmetijske pridelave, po drugi strani mora upoštevati posebnosti lokalne družbene skupnosti in razvojnih silnic, ki se v njej oblikujejo. V prispevku je prikazan eden od možnih pristopov k razreševanju konfliktov v zvezi s planiranjem namenske rabe prostora. Eden temeljnih interesov pri tem je varstveni interes, čeprav ni edini. Kako se ta oblikuje in katere vrednote postavlja na prvo mesto, je bilo ugotovljeno z javnomnenjsko anketo. Pomembno je, da je varstveni interes mogoče tudi prostorsko določiti s pomočjo spoznavnih zemljevidov pridobljenih z anketo. Tako je mogoče za posamezna zemljišča napovedati, kolikšen potencialni konflikt se kaže ob tem, ko jim določamo namembnost. Po drugi strani je neogibno preslikati tudi ustrezno razčlenjen interes za kmetijsko pridelavo. Šele takšni postopki omogočajo ustrezno ovrednotenje kmetijskih zemljišč, kar je lahko podlaga za učinkovito tako načrtovanje razvoja kmetijstva v prostoru, kakor tudi varovanje kmetijskih potencialov pred drugimi interesi.

6 VIRI

- Berdnikov K.V., Tikunov V.S. 1994. Data, information and knowledge in cartography and geoinformatics, EGIS 1994. <http://www.sgi.ursus.maine.edu/gisweb/spatb/egis/eg94128.html> (6.1.2000).
- Brookes C.J. 1997. A parameterized region-growing programme for site allocation on raster suitability maps. *International Journal for Geographical information science*, 11,4: 375-396.
- Golobič M. 1999. Knowledge acquisition for participative spatial planning. V: *Emerging technologies for sustainable land use and water management: proceedings*. Musy A., Santos-Pereira L., Fritsch M. (ur.). Lausanne, Presses polytechniques et universitaires romandes: 13.
- Gould P. 1975. *People in information space: The mental maps and information surfaces of Sweden*. Glerup The Royal University of Lund, Department of Geography: 113 str.

- Hopkins L.D., 1977. Methods for Generating Land Suitability Maps: A comparative Evaluation, *Journal of the Institute of Planners*, oct. 1977.
- Jiang H., Eastman J.R. 2000. Application of fuzzy measures in multi-criteria evaluation in GIS, *International Journal for Geographical Information Science*, 14,2:173-184.
- Joerin F., Theriault M., Musy A. 2001. Using GIS and outranking multicriteria analysis for land-use suitability assessment. *International Journal for Geographical information science*, 15,2: 153-174.
- Ključni obstoječi in pričakovani prostorski problemi SLO. 1997. Anketa. Dokumentacija Urada za prostorsko planiranje R Slovenije, Ministrstvo za okolje in prostor - delovno gradivo, Ljubljana.
- Kovačič, M. et al., 1997. Zasnova strategije in metodološke osnove celovitega razvoja in urejanja podeželja, Zaključno poročilo, BF, Ljubljana.
- Kozlowski J., 1986a. Threshold Approach in Urban, Regional and Environmental Planning, *Theory & Practice*, Univ. of Queensland Press, St. Lucia.
- Kozlowski J. et al., 1986b. *Planning with the Environment*, Univ. of Queensland Press, St. Lucia.
- Laaribi A., Chevallier J.J., Martel J.M. 1996. A spatial decision aid: A multicriterion evaluation approach. *Computers, Environment and Urban Systems*, 6: 351-366.
- Lyle J.T., 1985. *Design for Human Ecosystems*, van Nostrand, New York.
- Lynch, K. 1960. *The image of the city*. Cambridge, Mass, The MIT Press.
- Patri, T., Ingmire, T.J. 1972. *Regional Planning and the Early Warning System*. V: *Krajinsko planiranje*, Zbornik simpozija, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, 219-249.
- Polič M., Natek K., Marušič J., Kos D., Klemenčič M.M., Kučan A., Ule-Nastran M., Repovš G. 2000. *Spoznavni zemljevid Slovenije*. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta: s.174.
- Prostorski razvoj Komende: Stališča prebivalcev občine Komenda do prostorskega razvoja občine, Rezultati ankete, BF, Ljubljana 2001.
- Prostorski razvoj Komende: Predlog sektorskega prostorskega plana kmetijstva, Razvojne možnosti, Predlog območij za agrarne operacije, 2001. BF, Ljubljana.
- Pregled kmetijske politike: Slovenija, 2001. OECD – Center za sodelovanje z nečlanicami, MKGP, Ljubljana.
- Steinitz C., 2001. A Framework for Theory Applicable to the Education of Landscape Architects (and Other Environmental Design Professionals), *Landscape Journal*, 9 (1990), No.2, s. 136-143
- Ustreznost prostora za razne dejavnosti v Občini Komenda, 2001. Delavnica 16.-19. 1. 2001, BF, Ljubljana.
- Weiner D., Harris T.M., Burkhart P.K. 1998. Local knowledge, multiple realities and the production of geographic information: South Africa and West Virginia case studies. <http://www.geo.wvu.edu/i19/papers/weiner3.html> (7.1.2000).
- Zakon o kmetijskih zemljiščih, 1973. Uradni list SRS, let. 20, št. 26, 1066-1079.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih (prečiščeno besedilo), 1986. Uradni list SRS, let. 20, št. 17, 1413-1434.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih (ZKZ), 1996. Uradni list Republike Slovenije, let. 6, št.59, 5132 – 5149.
- Zakon o urejanju prostora, 1984. Uradni list SRS, let 41, št. 18, 1127- 1142.